ที่ พร ๐๐๒๓.๓/ว ๑๖๒

ถึง สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่ สำนักงานเทศบาลเมืองแพร่ และสำนักงานท้องถิ่นอำเภอ ทุกอำเภอ

ด้วยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้ส่งสรุปและข้อเสนอแนะในการประชุมเวทีข้าวไทย ปี ๒๕๕๘ เรื่อง "การปรับตัวด้านการผลิตและการค้าข้าวไทยหลัง AEC" มาเพื่อทราบและใช้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติราชการ รายละเอียดปรากฏตามสำเนาหนังสือ ที่ มท ๐๘๑๐.๔/ว ๖๕๑ ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๙ ที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง สำหรับอำเภอให้แจ้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ทราบและดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

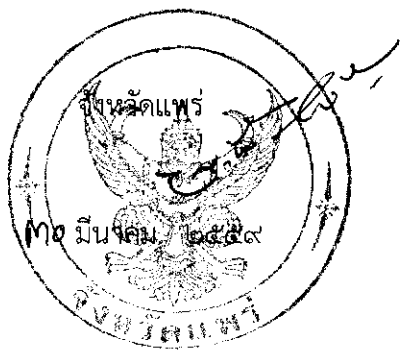

สำนักงานงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด
กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาท้องถิ่น
โทร/โทรสาร. ๐-๕๔๕๓-๔๑๑๙ ต่อ ๑๑

สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดแพร่
เลขรับ 1120
วันที่ 29 มี.ค. 2559
เวลา ..... น.

ที่ มท ๐๘๑๐.๔/ว ๖๕๑

ถึง สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด ทุกจังหวัด

ด้วยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้รับผลสรุปและข้อเสนอแนะจากมูลนิธิข้าวไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (Thai Rice Foundation under Royal Patronage) ในการประชุมเวทีข้าวไทย ปี ๒๕๕๘ เรื่อง "การปรับตัวด้านการผลิตและการค้าข้าวไทยหลัง AEC" ร่วมกับ ๘ องค์กร ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรมการข้าว สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และกรมการค้าต่างประเทศ รวมทั้งชาวนาจากภาคต่าง ๆ ของประเทศ เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘ ณ อาคารสารนิเทศ ๕๐ ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ขอส่งผลสรุปและข้อเสนอแนะในการประชุมเวทีข้าวไทย ปี ๒๕๕๘ เรื่อง "การปรับตัวด้านการผลิตและการค้าข้าวไทยหลัง AEC" มาเพื่อทราบ และใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติราชการ และขอความกรุณาแจ้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายในเขตจังหวัดทราบด้วย รายละเอียดปรากฏตามเอกสารแนบ

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
๒๔ มีนาคม ๒๕๕๙

สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานท้องถิ่น
ส่วนวิชาการและวิเทศสัมพันธ์
โทรศัพท์ ๐-๒๒๔๑-๙๐๐๐ ต่อ ๒๒๑๒
โทรสาร ๐-๒๒๔๓-๑๘๑๒

การประชุมเวทีข้าวไทย ปี ๒๕๕๘
เรื่อง "การปรับตัวด้านการผลิตและการค้าข้าวไทยหลัง AEC"
วันจันทร์ที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘
ณ อาคารสารนิเทศ ๕๐ ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตบางเขน กรุงเทพฯ

ผลสรุปและข้อเสนอแนะจากการประชุมฯ

มูลนิธิข้าวไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดการประชุมเวทีข้าวไทย ร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายเป็นประจำทุกปีเพื่อนำปัญหาของข้าวและชาวนาไทยที่สำคัญของแต่ละปีมาพิจารณาหาแนวทางร่วมกัน ระหว่างบุคคลและองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีความสนใจหรือดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับข้าว รวมทั้งชาวนาจากภาคต่างๆ ของประเทศ

ในปี ๒๕๕๘ มูลนิธิฯ ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรมการข้าว สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา สำนักงานการวิจัยการเกษตร(องค์การมหาชน) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ได้จัดการประชุมเวทีข้าวไทยขึ้น ภายใต้หัวข้อ "การปรับตัวด้านการผลิตและการค้าข้าวไทยหลัง AEC" ในวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘ ณ อาคารสารนิเทศ ๕๐ ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน กรุงเทพฯ

เอกสารฉบับนี้เป็นผลสรุปและข้อเสนอแนะจากการประชุมฯ

๑. ข้อสังเคราะห์จากการประชุมและข้อเสนอแนะ

๑.๑ การเปลี่ยนแปลงในด้านการผลิต การบริโภคและการค้าข้าวในอาเซียน

ข้าวยังคงเป็นแหล่งของสารอาหารที่สำคัญของประชากรในอาเซียนแต่สัดส่วนการบริโภคต่อคนต่อวันได้มีแนวโน้มลดลงทั้งนี้เป็นผลจากการขยายตัวของสังคมเมือง และระดับรายได้ของประชากรที่สูงขึ้นอันนำไปสู่การบริโภคอาหารที่มีองค์ประกอบของ เนื้อสัตว์ ปลา ไข่ เป็นต้น มากขึ้น อย่างไรก็ตามปริมาณการใช้ประโยชน์จากข้าวโดยรวมยังคงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรที่ขยายตัว ในด้านผลผลิตข้าวภายในภูมิภาคได้เพิ่มขึ้นกว่าสามเท่าตัวในช่วงเวลาดังกล่าว ผลผลิตข้าวที่เพิ่มขึ้นมากนี้เป็นผลมาจากอิทธิพลของ "การปฏิวัติเขียว" หรือการเพิ่มขึ้นของผลผลิตต่อไร่ด้วยการใช้พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูงและการใช้ปุ๋ยเคมี และรวมถึงการปรับปรุงระบบชลประทาน และโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรอื่นๆ

ในช่วงเวลาเดียวกันการขยายตัวของเศรษฐกิจนอกภาคการเกษตรได้เปิดโอกาสให้มีการสร้างรายได้จากการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร มีการอพยพของแรงงานหนุ่มสาวจากชนบทสู่เมืองเพิ่มขึ้น นำไปสู่ภาวะการขาดแคลนแรงงานในไร่นาและอัตราค่าจ้างแรงงานที่ปรับตัวสูงขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าอาชีพการทำนาในปัจจุบันตกอยู่ในกลุ่มของเกษตรกรผู้สูงวัยและการใช้แรงงานสตรีมากขึ้น การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรมีการขยายตัวเพื่อทดแทนแรงงานคน ทั้งในกิจกรรมการเตรียมดินและกิจกรรมเก็บเกี่ยว แม้เครื่องจักรกลจะช่วยประหยัดเวลาแต่ต้นทุนในการผลิตข้าวของเกษตรกรก็ได้ปรับตัวสูงขึ้นตามสภาวะการขาดแคลนแรงงาน

เนื่องจากการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรในพื้นที่นาแปลงเล็กมีข้อจำกัด จึงได้มีการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อย โดยรวมตัวกันเป็นกลุ่มให้เป็นผืนที่นาขนาดใหญ่ ทำให้เกิดการประหยัดต่อขนาดทั้งจากการใช้เครื่องจักรกลร่วมกันหรือการใช้พันธุ์ข้าวที่เหมือนกันเพื่อให้เก็บเกี่ยวได้ในเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งล้วนทำให้สามารถใช้บริการเครื่องจักรกลการเกษตรได้ในราคาที่ประหยัดขึ้น นอกจากนี้ในชุมชนหลายพื้นที่ได้เกิดการรวมตัวกันของเกษตรกรเพื่อพัฒนาห่วงโซ่อุปทานของผลผลิตข้าวให้เกิดการเชื่อมต่อกับผู้บริโภคเฉพาะกลุ่มและระบบการตลาดสมัยใหม่ ทั้งนี้ในด้านหนึ่งเป็นการลดทอนพ่อค้าคนกลางในช่องทางการตลาดและในอีกด้านหนึ่งเป็นการสร้างระบบการจัดการภายในชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพและมูลค่าต่อหน่วยของสินค้าข้าวให้เพิ่มสูงขึ้นสร้างความแตกต่างในรูปแบบของสินค้าข้าวตลอดจนมีการต่อยอดของผลิตภัณฑ์ข้าวไปสู่ผลิตภัณฑ์แปรรูปเพิ่มมูลค่าข้าว ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเมื่อผนวกกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดการเพิ่มช่องทางการตลาดใหม่ๆ เช่นการซื้อขายข้าวออนไลน์ เป็นต้น

สำหรับการเปลี่ยนแปลงในตลาดการค้าข้าวโลก ประเทศจีนและอินเดียจะมีบทบาทในตลาดการค้าข้าวมากขึ้น โดยอินเดียจะเป็นผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่และจีนจะเป็นผู้นำเข้าข้าวรายใหญ่ ตลาดการค้าข้าวจะมีการแข่งขันที่สูงขึ้น อีกทั้งความต้องการข้าวในตลาดจะมีความซับซ้อนมากขึ้น เพราะการเติบโตของเมืองและคนชั้นกลางทำให้ความต้องการข้าวคุณภาพสูงขยายตัว มีความหลากหลายทั้งด้านโภชนาการและความปลอดภัย ในขณะที่ความต้องการข้าวคุณภาพต่ำจะมีสัดส่วนที่ถดถอยลง

สถานภาพของราคาข้าวจะอยู่ในระดับต่ำเพราะทั้งไทยและอินเดียมีความจำเป็นในการระบายข้าวจากสต็อกซึ่งมีอยู่จำนวนมาก นอกจากนี้ความไม่แน่นอนของราคาข้าวจะมาจากปัจจัยด้านอุปทานข้าวโดยเฉพาะจากภาวะการขาดแคลนน้ำและความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ อย่างไรก็ตามในระยะยาวแล้วราคาข้าวจะมีแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้น ส่วนในบริบทของ AEC พบว่าสินค้าข้าวจะยังเป็นสินค้าการเมืองที่รัฐบาลในหลายประเทศของอาเซียนโดยเฉพาะประเทศที่ผลิตได้ไม่พอใช้ภายในประเทศยังคงแทรกแซงตลาดและราคา แต่ในระยะยาวเมื่อมีการปรับตัวในภาคการผลิตภายในภูมิภาคแล้ว ประชาคมอาเซียนน่าจะได้ประโยชน์จากการเป็นตลาดเดียว

สำหรับการผลิตข้าวของไทยมีความจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดส่งออกโดยใช้กระบวนการลดต้นทุนการผลิต ขณะเดียวกันก็ควรมุ่งเน้นพัฒนาพันธุ์ข้าวให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อในตลาดโลกที่มีความชอบและพฤติกรรมการบริโภคที่แตกต่างกันไปตามภูมิภาค ไทยมีจุดแข็งในตลาดส่งออกข้าวหอมซึ่งมีราคาพรีเมี่ยมเหนือคู่แข่งขันและเป็นแหล่งส่งออกข้าวเหนียวที่สำคัญในตลาดการค้าข้าวเหนียวโลก ส่วนตลาดข้าวนึ่งคู่แข่งขันที่สำคัญของไทยคืออินเดียแต่ตลาดดังกล่าวมีความผันผวนในด้านอุปสงค์จากกลุ่มประเทศผู้นำเข้าโดยเฉพาะในอาฟริกา สำหรับตลาดข้าวขาวเชิงพาณิชย์ตลาดสำคัญของไทยอยู่ในภูมิภาคแอฟริกา ส่วนตลาดข้าวประมูลจะอยู่ในกลุ่มของประเทศจีน อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

๑.๒ ข้อเสนอแนะจากที่ประชุม

ข้อคิดเห็นของที่ประชุมที่เป็นประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการยกระดับศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตข้าวให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของผู้บริโภคและการแข่งขันในตลาดการค้าโลกได้แก่

๑. การแข่งขันในตลาดการค้าข้าวภายใต้นโยบายการค้าเสรีจะมีความรุนแรงมากขึ้น การพัฒนายกระดับการผลิตข้าวในระดับไร่นาของไทยให้เกิดเป็นกระบวนการผลิตที่คำนึงถึงมาตรฐาน คุณภาพและความปลอดภัยของสินค้าข้าวเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อสร้างความแตกต่างในด้านคุณภาพและความปลอดภัยของสินค้าข้าว

๒. รัฐควรเร่งเสริมสร้างกลไกให้เกิดการปรับตัวทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชนที่ประกอบอาชีพทำนา โดยมีเป้าประสงค์ให้เกิดความมั่นคงในอาชีพทำนา ทั้งนี้ในด้านหนึ่งควรมุ่งเน้นในเรื่องของการลดต้นทุนการผลิตซึ่งอาจจะดำเนินการได้โดยการสนับสนุนการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นโดยเฉพาะแหล่งน้ำ อีกทั้งควรสนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยเกิดการรวมตัวกันในรูปของการผลิตแบบแปลงนาขนาดใหญ่เพื่อให้เกิดระบบการผลิตและการบริหารจัดการแปลงนาในแนวทางเดียวกัน เหมาะต่อการนำเอาเครื่องจักรกลการเกษตรมาใช้ทดแทนแรงงานคนที่ขาดแคลน ทั้งนี้การผลิตภายใต้รูปแบบของนาแปลงใหญ่ดังกล่าวจะต้องให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมและสภาพแวดล้อมของชุมชนและการรักษาไว้ซึ่งการที่เกษตรกรยังคงเป็นเจ้าของพื้นที่นาแต่ทำการผลิตภายใต้ความร่วมมือกัน และในอีกด้านหนึ่งควรสนับสนุนให้เกษตรกรผลิตข้าวคุณภาพดีที่ผู้บริโภคในแต่ละภูมิภาคต้องการ สนับสนุนการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาการปรับปรุงพันธุ์ข้าวของไทยโดยมุ่งเน้นมิติด้านคุณภาพและคุณค่ามากกว่าการให้ได้ผลผลิตสูงเพื่อสร้างความแตกต่างของข้าวไทยในตลาดการค้าข้าวโลก

๓. รัฐและเอกชนควรร่วมกันสนับสนุนการพัฒนาตลาดทางเลือกในรูปแบบต่างๆ ไปพร้อมๆกับการสร้างมูลค่าเพิ่มจากกระบวนการผลิตและกระบวนการแปรรูป โดยการเชื่อมต่อโซ่อุปทานการผลิตต้นน้ำให้เข้ากับความต้องการของตลาดและผู้บริโภคปลายน้ำ

๒. ผลสรุปของเนื้อหาจากการประชุมฯ

๒.๑ ปาฐกถาพิเศษเรื่อง "นโยบายข้าวและชาวนาแห่งชาติ" โดย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พลเอกฉัตรชัย สาริกัลยะ

๑. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประกาศให้ปี ๒๕๕๙ เป็นปีแห่งการลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรและเพิ่มโอกาสในการแข่งขัน มีการดำเนินการใน ๔ ด้านหลัก ๆ ดังนี้ (๑) ลดปัจจัยการผลิต (๒) เพิ่มผลผลิตต่อไร่ (๓) เพิ่มการบริหารจัดการ และ (๔) เชื่อมโยงและเพิ่มช่องทางการตลาด โดยเน้นการจัดทำฐานข้อมูลเกษตรกร การจัดหาแหล่งน้ำเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ และการส่งเสริมงานวิจัยเพื่อลดการสูญเสียขณะเก็บเกี่ยวและหลังเก็บเกี่ยว

๒. แนวทางการดำเนินงานในอนาคตให้สอดคล้องกับวิวัฒนาการของชาวนาสืบเนื่องต่อไปในอนาคต มีการแบ่งกลุ่มชาวนาออกเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มชาวนาที่ผลิตเชิงอุตสาหกรรม การรวมกลุ่มในลักษณะนาแปลงใหญ่ โดยใช้กลไกขับเคลื่อนผ่านศูนย์เรียนรู้ ๘๘๒ ศูนย์ เพื่อเป็นการลดต้นทุนจากการรวมตัวกันซื้อปัจจัยการผลิต และการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรร่วมกัน

กลุ่มชาวนาทางเลือกในหลากหลายรูปแบบ โดยสนับสนุนให้เกษตรกรจัดทำข้าวอินทรีย์ ข้าวปลอดภัย ข้าวปลอดสารพิษ และเกษตรแบบผสมผสาน

กลุ่มชาวนาพันธะสัญญา (Contract Farming) โดยให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะ "ประชารัฐ"

กลุ่มชาวนาอาชีพเสริม (ชาวนาเวลาว่าง) โดยภาครัฐต้องสนับสนุนงบประมาณเงินทุน(เงินกู้) ให้ชาวนาเพื่อให้มีโอกาสในการทำอาชีพเสริม

๒.๒ การบรรยายเรื่อง "The Changing Rice Production in ASEAN Countries" (การเปลี่ยนแปลงการผลิตข้าวในประเทศอาเซียน) โดย Dr. S. Mohanty จาก The International Rice Research Institute (IRRI)

๑. ปัจจุบันพื้นที่การผลิตข้าวในกลุ่มประเทศอาเซียนมีประมาณ ๒๙๐ ล้านไร่ ให้ผลผลิตข้าวประมาณ ๑๘๐ ล้านตัน โดยมีขนาดของนาข้าวโดยเฉลี่ยในแต่ละประเทศแตกต่างกันไป อาทิ ภาคกลางของไทยมีขนาดของนาข้าวเฉลี่ย ๑๖ ไร่/ครัวเรือน ลุ่มน้ำโขงของเวียดนาม ๒๕ ไร่ ลุ่มน้ำอิรวดีของเมียนมาร์ประมาณ ๑๕ ไร่ และ อินโดนีเซียมีขนาดนาเฉลี่ยน้อยกว่า ๖ ไร่ เป็นต้น

๒. พื้นที่ปลูกข้าวของประเทศอาเซียนในช่วงระยะ ๕๐ ปีที่ผ่านมามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยแต่ผลผลิตข้าวกลับเพิ่มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจากที่น้อยกว่า ๕๐ ล้านตันเพิ่มเป็นกว่า ๑๘๐ ล้านตัน เหตุผลสำคัญมาจากการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ปลูกข้าวพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง (จากการปฏิวัติเขียว หรือ Green Revolution) ประกอบกับการใช้ปุ๋ยเคมีที่เพิ่มขึ้น และระบบชลประทานที่ดีขึ้น แต่ผลผลิตข้าวต่อไร่ในประเทศอาเซียนก็ยังต่ำกว่าผลผลิตข้าวต่อไร่ของโลก โดยเวียดนามเป็นประเทศที่มีผลผลิตข้าวต่อไร่สูงสุดในบรรดาประเทศอาเซียนทั้งหมด ตามด้วยอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย เมียนมาร์และกัมพูชา

๓. การเปลี่ยนแปลงการผลิตในอุตสาหกรรมข้าว เกิดจากปัจจัยทั้งระดับฟาร์มและระดับผู้บริโภค ปัจจัยระดับฟาร์ม เช่น โอกาสในการสร้างรายได้นอกภาคการเกษตร การอพยพออกจากชนบทสู่เมือง อายุเฉลี่ยของชาวนาที่สูงขึ้น และการผลิตที่ยั่งยืนขึ้นจากการปฏิรูปที่ดินและการจัดการน้ำ ส่วนปัจจัยระดับผู้บริโภค จะเป็นการเติบโตของจำนวนประชากร การเพิ่มขึ้นของรายได้ การขยายตัวของสังคมเมืองและความหลากหลายของความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้ทำให้เกิดการใช้เครื่องจักรกลในการผลิตมากขึ้น มีชาวนาเป็นผู้หญิงมากขึ้น มีการรวมแปลงเล็กแปลงน้อยเป็นแปลงใหญ่ในการทำนาเพิ่มขึ้น มีการสร้างตราสินค้าข้าว (Brand) มากขึ้น มีการเพิ่มคุณภาพสินค้าโดยการผลิตข้าวที่ดีต่อสุขภาพและให้คุณค่าทางอาหาร และมีการควบรวมกิจการตั้งแต่การผลิตระดับฟาร์มไปจนถึงผู้บริโภคปลายทางเพื่อลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลางและทำให้โซ่อุปทานสั้นลง

๔. ในด้านการบริโภค พบว่าข้าวยังคงเป็นแหล่งของสารอาหารที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแม้ว่าสัดส่วนการบริโภคต่อคนต่อวันได้ลดลง จากการบริโภคอาหารเนื้อสัตว์ ปลา ไข่และผลิตภัณฑ์นมเพิ่มขึ้น แต่ปริมาณการใช้ประโยชน์จากข้าวต่อคนโดยรวมยังคงเพิ่มขึ้นอยู่

๕. ในช่วง ๓๐ ปีที่ผ่านมา ทุกประเทศในเอเชียมีรายได้ต่อหัวเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศจีน ประเทศไทยเองก็มีการเติบโตของรายได้ต่อหัวสูงขึ้นเช่นกัน สัดส่วนของรายได้ของประเทศในทวีปเอเชียต่อรายได้ของโลกทั้งหมดมีแนวโน้มลดลงจนถึงประมาณปี ๒๔๙๐ และเพิ่มขึ้นหลังจากนั้น และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นต่อเนื่องไปจนถึงประมาณปี ๒๕๙๐ การขยายตัวของสังคมเมืองก็เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และคาดว่าภายในปี ๒๕๖๓ ประชากรทั้งในชนบทและในเมืองจะมีจำนวนเท่า ๆ กัน เมืองที่มีประชากรอาศัยอยู่มากกว่า ๑๐ ล้านคนคาดว่าจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นจาก ๑๒ เมืองในปี ๒๕๕๓ เป็น ๒๑ เมืองในปี ๒๕๖๘ ปัจจัยทั้งหมดนี้ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ข้าวของหลาย ๆ ประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียนมีการพัฒนาให้มีคุณภาพสูงขึ้น โดยเฉพาะข้าวที่มีคุณค่าทางอาหารสูงหรือข้าวเพื่อสุขภาพ รวมถึงมีการซื้อขายข้าวออนไลน์ (ดังเช่นเวปไซท์ของประเทศอินเดียที่มีการขายข้าวบาสมาติและข้าวคุณภาพพิเศษอื่น ๆ มากขึ้น)

๖. ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (รวมพม่า ฟิลิปปินส์ ไทย เวียดนาม) ต้นทุนการผลิตข้าวเพิ่มสูงขึ้นมากกว่า ๒ เท่าในช่วง ๘ ปีที่ผ่านมา ซึ่งอาจเกิดจากค่าปุ๋ยและค่าสารเคมีที่เพิ่มขึ้น อีกปัจจัยหลักคือค่าจ้างแรงงานที่เพิ่มขึ้นมากอันเป็นผลเนื่องมาจากการขาดแคลนแรงงานทำให้มีการใช้เครื่องจักรกลในการทำนา (ตั้งแต่การเตรียมดิน การดำนา การกำจัดวัชพืชและการเก็บเกี่ยว) มากขึ้น ระดับของการใช้เครื่องจักรกลในประเทศจีนสูงกว่าในหลาย ๆ ประเทศของอาเซียน แต่คาดว่าแนวโน้มการใช้เครื่องจักรกลของประเทศอาเซียนจะเพิ่มสูงขึ้นมากในไม่ช้าเช่นกัน ซึ่งทำให้เกิดธุรกิจการให้บริการการใช้เครื่องจักรกลโดยมีผู้หญิงและคนหนุ่มสาวเป็นผู้ให้บริการมากขึ้น

๗. การใช้เครื่องจักรกลจะเหมาะสมในการลดต้นทุนการผลิตเมื่อแปลงนามีขนาดใหญ่ จึงได้เกิดรูปแบบของการรวมแปลงให้มีขนาดใหญ่ขึ้นในหลากหลายรูปแบบในประเทศต่าง ๆ เช่น การรวมแปลงขนาดใหญ่อย่างเป็นทางการ "ชาวนารายย่อยแปลงขนาดใหญ่" ของเวียดนาม และที่ไม่เป็นทางการในรูปแบบของ' "ธุรกิจการทำนา" ในสุพรรณบุรี เมื่อชาวบ้านปลูกข้าวพันธุ์เดียวกันทำให้สามารถเก็บเกี่ยวในเวลาเดียวกัน เป็นต้น ตัวเครื่องจักรกลเองก็มีการพัฒนาให้ใช้ง่ายและสะดวกสบายแก่ผู้ใช้มากขึ้น เช่น มีการออกแบบที่นั่งให้นุ่มสบาย ติดแอร์ในรถแทรคเตอร์ เป็นต้น ทำให้ชาวนามีแรงจูงใจในการใช้เครื่องจักรกลมากขึ้นและมีการพัฒนาของการทำนาเชิงธุรกิจมากขึ้น

๒.๓ การบรรยายเรื่อง "The Changing World Rice Demand and Rice Markets" (การเปลี่ยนแปลงความต้องการข้าวและตลาดข้าวโลก) โดย Mr. V. Subramanian จาก The Rice Trader

๑. สถานการณ์ข้าวในตลาดโลก ในช่วงปี ๒๕๕๘-๒๕๕๙ การบริโภคข้าวขยายตัวเพิ่มขึ้นเร็วกว่าการเพิ่มขึ้นของการผลิต สต๊อกข้าวปลายปีของโลกลดลง โดยเฉพาะของประเทศส่งออกหลักรวม ๕ ประเทศ (ไทย อินเดีย เวียดนาม ปากีสถาน และสหรัฐ) และของประเทศที่ถือสต๊อกข้าวมากที่สุด ๔ ประเทศแรก (จีน อินเดีย ไทย และอินโดนีเซีย) ที่ล้วนลดลงอย่างมาก

๒. บริบทการแข่งขันของการค้าข้าวในตลาดโลก ในช่วงปี ๒๕๕๑-๒๕๕๕ การแข่งขันระหว่างผู้ส่งออกข้าวมีมากขึ้น หลังจากที่อินเดียหยุดส่งออกข้าวและไทยมีนโยบายรับจำนำข้าว ส่งผลให้ราคาข้าวในตลาดโลกอยู่ในระดับสูง อย่างไรก็ตาม ในปี ๒๕๕๖ ถือเป็นจุดเปลี่ยนของการแข่งขันในตลาดข้าวโลก มีการระบายข้าวในสต๊อกของทั้งประเทศไทยและอินเดีย หลังจากไทยยกเลิกนโยบายรับจำนำข้าว และอินเดียกลับมาส่งออกข้าวอีกครั้ง ส่งผลให้ราคาข้าวในตลาดโลกลดลง รวมทั้งประเทศจีนมีการนำเข้าข้าวเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งนี้ คาดว่าหลังจากที่มีการระบายสต๊อกข้าวของประเทศไทยและตลาดข้าวเป็นเสรีมากขึ้น จะทำให้ราคาข้าวปรับตัวตามปัจจัยพื้นฐานมากขึ้นและน่าจะมีแนวโน้มที่ดีขึ้น

๓. อุปสงค์ข้าวในตลาดโลก : ในภาพรวมการค้าข้าวโลกอยู่ที่ประมาณ ๔๐ ล้านตัน โดยที่ ๕๐% ของปริมาณการค้าข้าวโลก หรือ ๒๐ ล้านตัน เป็นการค้าข้าวในแอฟริกาและตะวันออกกลาง การบริโภคข้าวโดยรวมของโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยประเทศในแอฟริกาและตะวันออกกลางมีการบริโภคข้าวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งปริมาณการนำเข้าข้าวของประเทศเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อการค้าข้าวและราคาข้าวส่งออกอย่างมาก

๔. แนวโน้มของตลาดข้าวเป็นรายประเภท พอสรุปได้ ดังนี้

- การส่งออกข้าวหอมมะลิของไทยในปีนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากราคาข้าวหอมมะลิที่ลดลง
- การส่งออกข้าวเหนียวขยายตัวใกล้เคียงกับปีที่ผ่านมา โดยตลาดข้าวเหนียวหลักของประเทศไทยกระจายไปที่หลายๆ ตลาด เช่นอินโดนีเซีย จีน มาเลเซีย สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ในขณะที่ตลาดข้าวเหนียวของประเทศเวียดนามพึ่งพาตลาดจีนเป็นหลัก ทำให้มีความเสี่ยงมากกว่าประเทศไทย
- ตลาดข้าวหักมีแนวโน้มที่จะมีการแข่งขันระหว่างประเทศรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะจากอินเดียที่มีราคาถูก ตลาดจีนซึ่งเป็นตลาดที่มีการเติบโตของการนำเข้าข้าวหักมากที่สุด จะเป็นปัจจัยกำหนดอุปสงค์และขนาดของตลาดข้าวหักของโลก ขณะที่เซเนกัลซึ่งเป็นประเทศที่นำเข้าข้าวหักในปริมาณที่มากที่สุดในโลกจะเป็นปัจจัยกำหนดความต้องการข้าวหักของแอฟริกาตะวันตก
- ตลาดข้าวนึ่งมีความผันผวนสูง จากการที่ตลาดข้าวนึ่งของโลกจะถูกกำหนดโดยบางประเทศเท่านั้น เช่น ไนจีเรีย แอฟริกาใต้ บังคลาเทศ เยเมนและตะวันออกกลาง ทำให้ตลาดข้าวนึ่งมีความผันผวนมาก โดยเฉพาะจากประเทศไนจีเรีย สำหรับภาพรวมตลาดข้าวนึ่ง มีการเปลี่ยนแปลงจากที่ไทยเป็นผู้ส่งออกข้าวนึ่งอันดับหนึ่งตั้งแต่ปี ๒๕๔๘หลังจากอินเดียงดส่งออกข้าวที่ไม่ใช่บาสมาติ จนปัจจุบันไทยและอินเดียจะส่งออกข้าวนึ่งได้ในปริมาณที่พอๆกัน
- ตลาดข้าวขาว แยกตามลักษณะการค้าได้เป็น ตลาดค้าข้าวขาวเชิงพาณิชย์ ซึ่งตลาดส่วนใหญ่อยู่ที่แอฟริกา และตลาดข้าวโดยการประมูลแบบรัฐต่อรัฐ ซึ่งเอเชีย (อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์) จะเป็นตลาดหลักในการประมูลข้าวแบบรัฐต่อรัฐ ทั้งนี้จีนจะมีลักษณะผสมผสานระหว่างการค้าข้าวเชิงพาณิชย์และการประมูลข้าวแบบรัฐต่อรัฐ ปัจจัยหลักที่กระทบตลาดข้าวขาวได้แก่สภาพอากาศและปัจจัยทางการเมือง โดยเฉพาะของประเทศอิรัก อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ จีน อิหร่าน และแอฟริกา ซึ่งสามารถกระทบตลาดได้ในทันที

๕. แนวโน้มและความท้าทายในอนาคต

- การบริโภคข้าวของโลกคาดว่าจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอีก ๑๐ ปีข้างหน้า แต่อัตราการขยายตัวของการบริโภคจะลดลง จากการที่แม้ว่าความต้องการบริโภคข้าวของประเทศกำลังพัฒนาและแอฟริกาจะเพิ่มขึ้น แต่ความต้องการของประเทศในเอเชียจะทรงตัวจากการที่เมื่อมีรายได้มากขึ้น ประชากรจะทานข้าวน้อยลง และทานเนื้อสัตว์มากขึ้น อย่างไรก็ตาม จากการที่ความต้องการของผู้บริโภคมีความซับซ้อนมากขึ้น จึงคาดว่าข้าวที่มีโอกาสขยายตัวได้ดีในอนาคตจะได้แก่ ข้าวพิเศษ (ได้แก่ข้าวหอม ข้าวญี่ปุ่น) และข้าวนึ่ง ในขณะที่ข้าวเกรดต่ำจะมีสัดส่วนในการค้าน้อยลงโดยจะไปเน้นการใช้ในอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมแป้งและผลิตภัณฑ์ อาหารสัตว์ และแอลกอฮอล์ เป็นต้น เพิ่มขึ้น
- ราคาข้าวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในระยะยาว จากวิกฤติอาหารและปัญหาการขาดแคลนน้ำที่ล้วนกดดันให้ราคาข้าวเพิ่มขึ้น โดยคาดว่าหลังจากที่มีการระบายสต๊อกข้าวของประเทศไทย ราคาข้าวน่าจะเคลื่อนไหวตามปัจจัยเสี่ยงด้านอุปทานที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด เช่น ภัยแล้ง และสอดคล้องตามปัจจัยพื้นฐาน

- ภาพรวมของ AEC จะมีความซับซ้อน เนื่องจากข้าวเป็นสินค้าการเมืองที่รัฐบาลแต่ละประเทศยังแทรกแซง โดยเฉพาะ มาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี ซึ่งคาดว่าน่าจะส่งผลกระทบในระยะสั้น และในระยะยาวเมื่อเกษตรกรสามารถปรับตัวได้ น่าจะได้ประโยชน์จากการรวมตัวเป็นตลาดเดียว

๒.๔ การบรรยายเรื่อง "การค้าข้าวไทยหลัง AEC" โดย นายวิชัย ศรีประเสริฐ นายกกิตติมศักดิ์สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย

๑. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asean Economic Community หรือ AEC) เป็นการรวมตัวของประเทศในอาเซียน เพื่อที่จะให้มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน มีอำนาจต่อรองต่างๆ กับคู่ค้าได้มากขึ้น เป็นการเปิดการค้าขายเสรีกับประเทศต่างๆ โดยไม่เก็บภาษีในการค้าขาย ซึ่งจะทำให้มีการแข่งขันรุนแรงขึ้น ดังนั้น ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถแข่งขันกับคู่แข่งได้

๒. ประเทศไทยจะสามารถเพิ่มขีดการแข่งขันได้ ต้องดำเนินการ ดังนี้

- ศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของตลาดต่างประเทศ ว่าชอบการรับประทานข้าวที่มีคุณลักษณะแบบใด โดยเน้นที่ประเทศที่มีความน่าสนใจในการขยายตลาดการส่งออกข้าว เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งมีประชากรจำนวนมาก และมีงบประมาณในการซื้อข้าวสูงเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาพันธุ์ข้าวให้มีคุณลักษณะที่ผู้ซื้อต่างประเทศชอบหรือต้องการ
- การปรับปรุงพันธุ์ข้าวไทย ควรมุ่งเน้นให้ได้พันธุ์ข้าวที่ดีและกินอร่อย โดยมีมาตรฐานด้านคุณภาพหุงต้ม แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพันธุ์ข้าวนิ่ม กลุ่มพันธุ์ข้าวปานกลาง และกลุ่มพันธุ์ข้าวแข็ง และมีคุณลักษณะอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น มีความต้านทานโรคและแมลง เป็นต้น นอกจากนี้ มีข้อเสนอแนะจากผู้ค้าข้าวให้นักปรับปรุงพันธุ์พัฒนาพันธุ์ข้าวที่ทำให้ผู้ค้าและผู้บริโภคสามารถมองเห็นความแตกต่างของลักษณะสำคัญของพันธุ์ข้าวได้ง่าย เช่น โดยพิจารณาจากลักษณะข้าวเปลือก เช่น ข้าวแข็งมีเมล็ดข้าวเปลือกสีน้ำตาลแก่ ข้าวนิ่มจะมีเมล็ดข้าวเปลือกสีน้ำตาลอ่อน เป็นต้น
- รัฐควรสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นโดยเฉพาะระบบชลประทานให้กับเกษตรกร หากชาวนาไทยมีน้ำใช้พอเพียงปัญหาของชาวนาก็น่าจะหมดไป นอกจากนั้นรัฐควรพัฒนาพื้นที่ทำนาให้เป็นพื้นนาขนาดใหญ่ เพื่อใช้เครื่องจักรกลการเกษตรร่วมกัน หรือพัฒนาเทคโนโลยีต่างๆ ที่สามารถลดต้นทุนการผลิตข้าวได้เพื่อเพิ่มศักยภาพของชาวนาไทยในการแข่งขันกับต่างประเทศให้สูงขึ้น

๓. โดยสรุปประเทศไทยจะตอบรับการแข่งขันจาก AEC ได้ จะต้องลดต้นทุนการผลิต (เช่น ปรับปรุงน้ำ ดิน พันธุ์ข้าว และเทคโนโลยีการผลิตเพื่อลดต้นทุน) เพื่อให้สามารถขายข้าวได้ในราคาถูกลง ทำให้เกษตรกรได้กำไรมากขึ้น

๒.๕ การเสวนาเรื่อง "ข้าวและชาวนาไทย" ผู้บรรยาย : นายชรินทร์ ดวงดารา นางกัญญา อ่อนศรี และนายละม้าย เสนขวัญแก้ว ผู้ดำเนินรายการ : คุณจุฬารัตน์ นิรัติศยกุล

การเสวนาเริ่มด้วยการอภิปรายนำของตัวแทนชาวนาจากสามภาค ซึ่งทั้งสามท่านมีความเห็นตรงกันว่า ในภาวะปัจจุบัน ชาวนาไม่สามารถอยู่รอดด้วยการปลูกข้าว กข. และเร่งขายข้าวเปลือก ดังที่เคยปฏิบัติตลอดระยะ ๓๐ กว่าปีที่ผ่านมา หากแต่ถึงเวลาที่ชาวนาต้องปรับตัว ไม่ว่าจะเกิด AEC หรือไม่ก็ตาม โดยหลักการสำคัญที่ชาวนาต้องปรับเปลี่ยน คือชาวนาต้องมีการรวมตัวกัน และปรับเปลี่ยนบทบาทขององค์กรชาวนาให้เป็นผู้ประกอบการอุตสาหกรรมแปรรูปขั้นต้นและอุตสาหกรรมผลิตผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิต แทนที่การขายในรูปวัตถุดิบ รวมทั้ง ต้องหมั่นศึกษาเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนตนเองตามสภาวการณ์ให้เหมาะสม

การปรับตัวที่สำคัญของตัวแทนชาวนาจากทั้ง ๓ ภาค ประกอบด้วย

- การค้นหาจุดเด่น จุดขายที่แตกต่างและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่
- การค้นหาหนทางสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตข้าวด้วยการนำหลักการเกษตรแปรรูปมาปรับใช้
- การเรียนรู้และค้นหาช่องทางการตลาดที่เหมาะสมกับชนิดพันธ์ข้าวและศักยภาพของแต่ละองค์กรชาวนา

อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของชาวนาในแต่ละพื้นที่ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่จะมีความแตกต่าง หลากหลายตามภูมิภาค ทั้งนี้ ตัวแทนชาวนาจากทั้งสามภูมิภาคได้ให้ความเห็นในประเด็นการปรับตัวของชาวนาในแต่ละภูมิภาคไว้ ดังนี้

ชาวนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่เป็นชาวนารายย่อยที่ปลูกข้าวได้ปีละครั้งและเป็นนาน้ำฝนนอกเขตชลประทาน แต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจุดเด่นที่เป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิคุณภาพดีที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ตัวแทนชาวนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปรับตัวโดยการหันมาปลูกข้าวหอมมะลิด้วยระบบเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจังและพบว่าการทำเกษตรอินทรีย์เป็นวิธีการช่วยลดต้นทุน นอกจากนั้นมีการรวมกลุ่มกันตั้งโรงสีข้าวของกลุ่ม และขอรับการรับรองผลผลิตข้าวอินทรีย์ ซึ่งได้ผ่านการรับรองตามมาตรฐานของต่างประเทศ และชาวนาสามารถกำหนดราคาผลผลิต/ผลิตภัณฑ์เองได้ นอกจากนี้ ยังมีการทำไร่นาสวนผสม ทั้งเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน และส่งขายตลาดท้องถิ่นที่จัดเป็นตลาดนัดสีเขียว (จำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์) เน้นการผลิตสินค้าที่คำนึงถึงสุขภาพของผู้บริโภคเป็นจุดขายในการทำการตลาด

ชาวนาภาคกลาง ผืนนามีลักษณะดินเป็นดินตื้น การปรับเปลี่ยนไปทำกิจกรรมการเพาะปลูกอย่างอื่นได้ยาก ดังนั้น จึงต้องพึ่งพารายได้จากการปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว การปรับตัวที่สำคัญ คือมีการรวมกลุ่มกัน และให้ความสำคัญกับการใช้เมล็ดพันธ์คุณภาพ เมื่อได้ผลผลิตเป็นข้าวเปลือกจะแบ่งส่วนหนึ่งขายโรงสี อีกส่วนหนึ่งจะนำไปสีโดยใช้เครื่องสีข้าวขนาดเล็ก แปรเป็นข้าวสารบรรจุถุง ส่งขายในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่นิยมเพราะเป็นการแปรรูปจากข้าวเปลือกที่ผลิตสดใหม่ ไม่ใช่ข้าวที่เก็บไว้นาน ทำให้มีคุณภาพดี หุงแล้วไม่บูดเสียง่าย เป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภค

ชาวนาภาคใต้ ซึ่งปัจจุบันแม้ภาคใต้จะต้องสั่งซื้อข้าวสารมาจากภาคอื่น เพราะผลผลิตข้าวของภาคใต้ไม่เพียงพอ แต่ขณะเดียวกันชาวนาภาคใต้กลับยังขายข้าวไม่คุ้มทุน เพราะข้าวที่ปลูกเป็นพันธ์ข้าวที่ไม่เหมาะกับพื้นที่ภาคใต้ ตัวแทนชาวนาภาคใต้ได้เสนอการเปลี่ยนวิถีการผลิตและการตลาดของข้าวสำหรับชาวนาภาคใต้ โดยให้หันไปค้นหาพันธ์ข้าวพื้นเมืองที่ปลูกได้ดีในพื้นที่ภาคใต้ เพื่อให้ได้ผลผลิตต่อไร่คุ้มทุน และเป็นพันธุ์ข้าวชนิดที่คนในพื้นที่นิยมบริโภค อาทิ ข้าวไข่มดริ้น จึงได้มีการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวกล้องไข่มดริ้น เพื่อเพิ่มมูลค่า ภายใต้แบรนด์ "ข้าวไข่มดริ้น ถิ่นกำเนิดนครศรีธรรมราช" หลัก การสำคัญคือชาวนาต้องรวมเป็นกลุ่มอย่างจริงจัง นอกจากนี้ ชาวนาในจังหวัดนครศรีธรรมราช ยังได้มีการรวมตัวกัน และสร้างความร่วมมือกับอีกหน่วยงานผลักดันให้เกิดโครงการเมืองข้าว

(หรือ"Rice City") ขึ้นในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อพลิกฟื้นวิถีชีวิตของชาวนาไทยให้กลับมาอีกครั้ง และแสดงให้เห็นว่าการทำนาเป็นอาชีพที่มีความยั่งยืนได้ โดยชาวนาต้องสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากข้าวเปลือกให้ได้มากกว่าสีเป็นข้าวสาร แม้แต่เศษวัสดุเหลือใช้ อาทิ แกลบ ก็สามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มได้

ในที่เสวนา ได้มีการแสดงความคิดเห็นต่อข้อเสนอของตัวแทนชาวนาอย่างหลากหลาย มีประเด็นสำคัญสรุปได้ ดังนี้

๑. ในด้านการผลิต ที่ประชุมเห็นด้วยกับการค้นหาหรือการนำพันธ์ข้าวพื้นเมืองเฉพาะถิ่นมาเป็นจุดขาย และสนับสนุนให้ชาวนาพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิต ส่วนการนำระบบเกษตรอินทรีย์มาใช้ในการปลูกข้าวนั้น ที่ประชุมบางส่วนมีความเห็นแย้งว่าระบบ**เกษตรอินทรีย์ไม่ใช่สิ่งดีที่สุด** และเห็นว่า "การปลูกพืชแบบปลอดสารพิษ" โดยใช้ปุ๋ย และสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช (ทั้งที่เป็นสารเคมี และไม่ใช่สารเคมี) อย่างเหมาะสม จะให้ผลดีกว่าการทำเกษตรอินทรีย์

๒. ในด้านการรวมตัวหรือการรวมกลุ่มของชาวนา ผู้เข้าร่วมฟังการเสวนาส่วนใหญ่สนับสนุนและต่างเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะเรื่องการรวมตัวกันของชาวนา แม้จะเห็นว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยาก แต่ก็มีความสำคัญและจำเป็น

๓. ในเรื่องการปรับเปลี่ยนบทบาทของชาวนาให้เป็นผู้ประกอบการอุตสาหกรรมแปรรูปขั้นต้นและอุตสาหกรรมผลิตผลิตภัณฑ์ ที่ประชุมเห็นด้วยกับการที่ชาวนาสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร และแปรรูปข้าวเบื้องต้นด้วยตนเอง เพราะเป็นการเพิ่มมูลค่าข้าว แต่ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความต้องการของตลาดเป็นหลัก